

A B C e D a r a k t u e l n i h p o j m o v a

A Alijenacija. Veoma je dobro što se u ovom veku o alijenaciji čoveka toliko mnogo govorilo, što je ta pojava dobila snažna filozofska i umetnička objašnjenja. Ali nije dobro što njoj suprotan proces, dezalijenacija, koji je u suštini proces humaniziranja i očevočenja čoveka, nije dovoljno ušao u sfere saopštenih, filozofskih, naučnih i umetničkih interesovanja. Jer se u ostvarenju i pospešivanju tog procesa nalazi smisao i sudbina socijalizma u krajnjoj liniji.

Apstrakcionizam = formalizam u modernoj umetnosti. (Formine forme forma).

Aristokratizacija kulture. Nepreciznan pojam koji treba da označi proces odvajanja tzv. „vrhunske“ kulture i umetnosti od publike (savremenog čoveka) i njihov sve veći hermetizam, intelektualizam, apstrakcionizam.

Autentičnost. Katica za sve teorije, sve norme, sve težnje i zahteve ali i magična reč koja simbolishe shvatanje žive umetnosti. Kao pojam bila bi daleko potpunija kad bi eksplicitno sadržavala istorijske i dijalektičke koordinate.

Avangardizam. Biti avangardan danas ne znači isto što i juče, ali kao i juče znači biti najistureniji deg progresivnih kretanja, boriti se ne samo sa oficijelnim konzervativnim silama, nego i sa silama koje su do juče bile avangardne, a koje danas to više nisu.

Otuda avangarda u umetnosti danas nije samo deo se bje bitka za modernu literaturu, kao što je to možda do juče bilo, nego tamo gde se putevi autentičnog razvika umetnosti traže u prevazilaženju i nadrastranju te literature i u stvaralačkoj negaciji njenog trajanja.

B Birokratizam u kulturi i umetnosti. Odsustvo kritičkog odnosa pa i apstrakcionistička sadržina značajnog dela naše savremene umetnosti pogodivali su birokratskim shvatanjima unutar našeg društvenog sistema, jer je negovanjem takve, neapologetske, ali i nekritičke umetnosti, za birokratiju bilo pronadeno „najsigurnije“ rešenje. Društvo je svoje obaveze prema umetnosti ispunjavalo materijalnim davanjima bez ikakvog upliva u njen život, a umetnost je nezainteresovanost i nekritičnost prema društvenim problemima pa i prema birokratiji svoj status plaćala neaktivizmom, neaktivenošću, otepljenošću od čoveka i od njegove sredine.

Borba za slobodu stvaranja, najčešće upotrebljavana sintagma za zbivanja u našoj kulturi i umetnosti tokom prošle decenije. Međutim, taj pojam je preuzak da označi procese koji su se u godinama odvijali. Sem borbe za slobodu stvaranja koje je zaista bilo, istovremeno se odvijalo još nekoliko drugih nepreviđenih procesa koji su u tu borbu uslovljavali i omogućavali. To su procesi antidogmatizacije marksizma (destaljinizacije, deždanovizacije), ekonomskog otvaranja prema svim stranama sveta, internacionalizacije i demokratizacije kulture, proces kulturne integracije u sveske tokove kulture. Borba za slobodu stvaranja, u stvari, samo je jedan od tih mnogih procesa koji našu kulturu guraju napred.

C Citatomanija. Manija citiranja. Dijagnoza: malaksalost, nedostatak snage ili ličnosti, potreba kamufiranja, odsustvo ideja, prisustvo snobizma i sl. Javlja se kod nerazvijenih i zakržljalih duhova.

D Demokratizacija kulture. Proces koji treba da donese aktivniji i kritičniji odnos savremenog čoveka prema umetnosti i kulturi i aktivniji i kritičniji odnos umetnika i kulturnih radnika prema problemima savremenog čoveka i njegovog sveta. U našim uslovima taj proces je nerazdvojni od javnosti kulturnih i umetničkih delatnosti.

Dijalektički i istorijski materijalizam. Proces usvajanja marksizma kod nas došao je dotle da se veliki broj ljudi prihvatio i usvojio njegove osnovne stavove i tučenja. Ali oficijelno usvajanje teorije dijalektičkog i istorijskog materijalizma kod velikog broja ljudi nije mnogo izmenilo samu strukturu njihovog mišljenja. I

posle usvajanja teorije oni i dalje ne misle dijalektičko-istorijski kad prilaze savremenoj praksi, naročito u oblasti kulture i umetnosti; njihovo mišljenje kao neodvojive i suštinske komponente nema im plicitno shvatanje dijalektičkog i istorijskog razvoja, pa je otuda takvo mišljenje više metafizičko nego dijalektičko. Smisao Marksove doktrine, međutim, nije samo u tome da se usvoji teorija, nego i da se izgradi jedna struktura mišljenja koje bi uvek i stalno bilo na pozicijama dijalektičkog i istorijskog materijalizma.

Dogmatizam. U suštini — defektnost svesti. Svi dogmatičari su u neku ruku invalidi mišljenja.

E Estetizam. U odsustvu značajnih i pokretačkih ideja u estetici dva desetog veka, to estetičko sinteziranje koje se naziva estetizam, jeste normalna i razumljiva pojava. Dajte žive i savremene ideje u estetici koje bi preokupirale stvaralacke duhove, pa će i estetizma biti manje, otkrije njegovo formalističko praznino, pa ćete mu potkopati korene.

F Formalizam. U knjizi „Kritika svakišnjeg života“ suprotstavio je Anri Lefevr shvatanju u nedeljivim formi sadržaja svoju kritiku i čeka u ideji u koja počiva na „opštoj tezi po kojoj su forme u građanskom društvu istorijski i teorijski odvojene od sadržaja i da im se protstavljaju. Tako se forme — ustama ili peron ideologa — pojavljuju namesto sadržaja, ali tada one guše i uništavaju sadržaje, a zatim se same uništavaju.“

Odatle jedna rukovodeća nit koja rasvetljava niz protivurečnosti:

a) racionalizam (stari racionalizam, na primer, Alenov racionalizam) protiv razuma;

b) nacionalizam (nacionalizam „desnice“) protiv nacija;

c) individualizam (individualizam građanske prakse i filozofski individualizam uključujući i egzistencijalizam) protiv individue;

d) estetizam (umetnost radi umetnosti) protiv umetnosti i formalizam protiv žive forme;

e) objektivizam protiv produbljene objektivnosti.

Mogao bih da produžim listu i da, na primer, dodam „dijalektizam“ (apstraktna, subjektivna, pseudodijalektika koja je danas u velikoj modi) protiv svake prave dijalektike, itd. .”

(Anri Lefevr: „Načrt za autobiografiju“).

Meni se već odavno, otprilike otkad sam prvi put saznao za tu tezu, nameće pitanje: zašto kod nas ta kritika i dečkanje nije aktivno prihvaćena i doživela teorijsku i praktičnu razradu. Jer se i mi u ovom periodu razvoja sukobljavamo često sa tim formama koje maskiraju sadržaje, jer i ovaj prelazi period u razviku našeg društvenog sistema zna za mnoga loša iskustva u kojima su forme socijalističke prakse ostajale bez socijalističke sadržine, ili u kojima su se mnogi konzervativni i regresivni duhovi koristili „socijalističkim formama“ da bi zarad ličnih interesa negirali njihovu socijalističku sadržinu, a potom i same forme socijalističke prakse.

G Građanska kultura i umetnost — šta je to — pita se danas čovek čija interesuje, u stvari, jedno drugo pitanje i jedan drugi odgovor: — šta je to socijalistička kultura ili socijalistička umetnost? Jer, ako bi priznao da postoji građanska kultura morao bi da prizna i mogućnost postojanja socijalističke kulture i umetnosti.

Građanska kultura i umetnost su istorijske kategorije, nastale su i razvijale se u istorijskim koordinatama građanskog perioda kao deo nadgradnje građanskog društva i, razumljivo, nose njegova obeležja. Socijalističkom kulturom i umetnošću, prema tome, mogle bi se uslovno nazvati ona kultura i umetnost koje su deo nadgradnje socijalističkih društvenih kretanja i koje imaju obeležja te nadgradnje.

H Humanizam. Marksizam, kome se donekadna imputirao najbezdušniji vid „materijalizma“ u pejorativnom značenju i koji je uopšte neadekvatan za tobožnje „shvatanje čoveka kao bića bez složenih sposobnosti“, afirmisao se poslednjih godina baš kao izrazito humani-

istička teorija koja čoveka stavlja u centar svojih interesovanja i koja traži puteve i načine za dezalijenaciju njegovog bića. Tako se umesto klasičnog humanizma kao čovekoljublja, Marksov humanizam javlja kao put i kao borba ka oslobođenju i očevočenju čoveka.

I Idejnost. Zajedno sa ždanovizmom takoreći „izbačena“ kod nas iz upotrebe, jer je često prikazano kao element torture duha i spoljne presije na umetnika. Posle otreženja od antiždanovističke inertije koje kod nas ima, normalno bi bilo da se ta lenjinska kategorija shvati u njenom autentičnom značenju, kao jedna od sadržinskih komponenti stvaralackog čina i ostvarenog dela. Imaju li romani „Don Kihot“, „Crveno i crno“, Ana Karenjina“, „Seobe“, „Banket u Blitvi“, „Na Drini cuprije“, „Starac i more“, „Pesma“ idejnu sadržinu? Imaju. Naravno stvar do idejna sadržina jedne lirске pesme neće biti onako vidna kao idejna sadržina filozofskog romana ili „angažovane“ drame, ali to ne znači da je uopšte nema. A ako je idejnost imanentna sadržinska komponenta umetničkih dela, dabome da se o njoj može i mora diskutovati.

Integracija kulture i umetnosti. Nije samo jugoslovenski, nego i svetski proces koji neumoljivošću istorijskog razvoja integrira daleke ili bliske i najrazličitije kulture, kulture primitivnih naroda sa kulturama visokocivilizovanih zemalja. Specifičnost jugoslovenske kulturne integracije danas jeste i u ulozu koju treba da odigra subjektivni faktor svesnim naporima ka zblizavanju i afirmaciji nacionalnih kultura.

Internacionalizacija kulture. Pozitivan proces u razvoju naše kulture saglasan sa duhom proletarskog internacionalizma. U praksi je pokazao niz nedoslednosti i slabosti.

Iracionalizam je jedan čin, jedno otkrovenje u istoriji kulture i umetnosti. Uspeo je ipak da u nekoliko izmeni strukturu savremenog mišljenja. Toga treba biti svestan.

J Jedinstvo shvatanja. Konceptije da svako ima prava na svoja shvatanja, svoj ukus, svoj stav, svoje mišljenje o problemima kulture i umetnosti, na primer, u bukvalnom primenivanju kao što se to kod nas često dešava, zahteva, u stvari, koegzistenciju različitih stavova, mišljenja, ukusa shvatanja, a takva koegzistencija je dijalektički nemoguća, neprihvatljiva.

Jesenjinština. Pojava jesenjizma i jesenjinstine pre desetak godina kod nas bila je pre svega znak labilne, nerazvijene pa i „načete“ razorene strukture senzibiliteta našeg čoveka, iskašenog iz dotadašnjih životnih sredina i normalnih razvojnih puteva presudnim istorijskim lomovima. U strukturi te svesti našle su se romantičarska sentimentalnost, sirovost rustikalnog sentimenta, emocionalna nelagodnost i arhaičnost jednog sveta koji trpi sudare sa savremenom civilizacijom. Ma u kom vidu se taj jesenjizam javljao — kao obožavanje ruskog pesnika ili kao samonika pojava koja ima jesenjinsko-drainčevsku notu — on je uvek bio i odbrana od senzibiliteta moderne umetnosti u ime „punih izliva osećanja“ i „razumljivosti“ i nezrelost da se bude u punom dosluhu sa jednim savremenijim svetom, na višem razvojnom stepnju kulture i civilizacije.

K Književna svest. Posmatrati književnu problematiku i kao problematiku književne svesti kao oblika društvene svesti, a ne samo kao problematiku finansijskih književnih proizvoda, znači obuhvatiti je jasnim marksističkim predstavama o odnosu bića i mišljenja, baze i nadgradnje, povratnom dejstvu nadgradnje na bazu i uzajamnih uticaja među elementima nadgradnje, znači i osloboditi se opasnih ograničenja konkretizacijama i prakticističkim opsesijama konkretnim znanjima i podacima.

L Larpurlartizam. „Da je zamisao „umjetnosti radi umjetnosti“ bezidejna, tu su parolu izbacili apologeti reakcionarne građanske umjetnosti zato, jer larpurlartizam u svojim mrtvim proizvodima nisu negovali kult crkvenog misterija ili državotvornog patosa kod

osvajanja kolonijalnih zemalja. Ta paradoksalna komedija „in artibus“ sa beskrajnom količinom estetskih nesporazuma traje do danas po zakonu inertije i na socijalističkoj platformi... Da li je oficijelna zapadnoevropska, programatska, tendenciozna građanska umjetnost, ta apologetika politike Velikih sila i pojma „ragione di stato“ i ratova, bila zaista umetnički u pravu kada je proglasila destruktivnim ovo „bežidejno slikarstvo“, koje u svojoj izolaciji romantičarskog, ateističkog, u svakom slučaju materijalističkog solipsizma nije htelo da spozna i nije htelo da prizna od objektivne i religiozno tendenciozne cezarovanske stvarnosti ništa osim onog nekoliko mrtvih predmeta u ateljeu.“

(Miroslav Krleža: Govor na kongresu književnika u Ljubljani).

Lenjinizam u sintagmi marksizam-lenjinizam nije sinonim marksizma. On označava pre svega revolucionarno lenjinsko primenljvanje marksizma u praksi, te predstavlja novu etapu u razvoju marksizma.

M Modernizam u odnosu na modernost isto je što i kič u odnosu na umetnost on je u svojoj suštini samo imitacija modernog, nosilac njegovih spoljnih oznaka, a ne i jedan njegov vid. Modernizam je dakle jedan svojevrsan oblik kiča.

Modernost u umetnosti. Nasuprot nedijalektičkoj tezi Marka Ristića o apsolutno modernom on koja ističe veću modernost stvaralackih činova u svim vremenima, a zapostavlja njegove istorijske i dijalektičke koordinate, nužno je u celokupno shvatanje modernog uneti više istoričnosti, pa se onda „modernost“ u našim srednjovekovnim freskama, fetišima primitivnih naroda, crtežima pečinskog čoveka ili savremenog umetnika ne bi javljalo bez konteksta dijalektičkog i istorijskog razvika umetnosti, bez istorijskih koordinata koje bi taj apsolut rušile.

